

Göyərçin Şahlar qızı Kərimi

Bakı, Azərbaycan
kgyarchinsh@gmail.com

BƏDİİ ƏDƏBİYYATDA QADIN VƏ KİŞİ OBRAZININ PSIXOLOJİ ƏSASLARI

Açar sözlər: idrak, qadın obrazı, kişi obrazı, bədii təxəyyül, real hadisələr, psixologiya, bədii təzahür formaları

Key words: cognition, female image, male image, artistic imagination, real events, psychology, forms of artistic expression

Ключевые слова: познание, женский образ, мужской образ, художественное изображение, реальные события, психология, формы художественного выражения

Giriş

Mövzuya müraciət etməkdə məqsədimiz yazarların gerçək həyatda şahidi olduqları, yaxud olmadıqları hadisələrin bədii təsviri zamanı əks cinsin psixologiyasını mükəmməl bilmədikləri üzündən yaşadıkları çətinliklərin təhlilini aparmaqdır, əks cinslərin oxşar və fərqli anatomiyasının psixologiyaya təsirinin düşüncə tərzilə mütənasib olub-olmadığının fəlsəfi təhlil etmək və fizioloji olaraq əks cinsdən fərqlənən qadının bütün məsələlərdə kişidən geri qaldığını iddia edən neqativ fikirlərə, qadınlar haqqında formalaşan əsassız mülahizələrə münasibət bildirməyi, obrazların psixoloji cəhətdən düzgün ifadə olunması üçün bədii əsərin fantaziyaya nə dərəcədə güvənməli olması məsələsini təhlil etməkdir.

Anatomiyadan bizə bəlli olan biliklərə istinadən onu söyləyə bilərik ki, kişi və qadının bədən quruluşu biri digərindən yetərincə fərqlənir; kişinin bütün daxili və xarici orqanları qadında olduğuna nisbətən həcmcə böyükdür, lakin bu böyüklüyün şüurla, düşüncə tərzilə düz mütənasib olduğunu qeyd etmək, əlbəttə ki, doğru olmaz. Lakin insanın yaradıcılıq imkanını beynin ölçüsü ilə əlaqələndirmək doğru deyil.

Kişilərin qadınlardan əsas üstünlüyü ölçü vahidi vatt olan gücdür: $N=1\text{ coul/t}$. Bioloji mənada cinsiyyət fərqliliyini nəzərə almasaq, qalan bütün məsələlərdə onlar arasındakı fərqlilik nisbət əmsalları ilə ölçülür. Əgər kişinin ağciyəri qadının ağ ciyərinə nisbətən 50% həcm böyüklüyünə malikdirsə, bu heç də o demək deyildir ki, kişi qadınlardan əlli il uzun ömür sürməlidir. Deməli daxili və xarici orqanların hər hansı quruluş müxtəlifliyi xüsusiyyət müxtəlifliyi ilə müşayiət olunsun da, mahiyyət müxtəlifliyinə səbəb yaratmamalıdır.

Kişi və qadının əlli təməl fərqiindən söz açan mütəxəssislər özləri də yaxşı bilirlər ki, [1] söylədikləri mütləq mənada deyil, çünki ayrı-ayrı şəxslərin timsalında deyilənlərin tam əksini müşahidə edirik. Daha əvvəl qeyd etdiyimiz kimi bu məsələdə də dəyişən nisbətdir. Əgər kişinin bədənində 4,5, qadında 3,6 litr qan varsa, bu, qadının kişidən insan kimi fərqli olmaq anlamına gəlməz. İstənilən xarakterik cəhəti araşdıranda onun bütünlüklə kişiyə, ya qadına məxsus olması haqqında yekun nəticəyə gəlmək müşğul məsələdir.

Yuxarıda sadalananlara onu da əlavə etmək yerinə düşər ki, uzun illər aparılan tədqiqatlar nəticəsində hələdə heyvanda düşünmə qabiliyyətinin olmaması səbəbini, yaxud insan beyni ilə heyvan beyni arasındakı fərq haqqında dəqiq nəticələr əldə olunmayıb. İnsanı heyvandan fərqləndirən əsas cəhətlərdən biri yaddaş həcmi, digəri nitqin olmasıdır, lakin onu da nəzərə almaq lazımdır ki, doğulan gündən heyvanlar arasına atılmış uşağın danışa bilmə ehtimalı bizim üçün hələlik sual altındadır.

Beynin fərqli anatomik quruluşu fərqli psixologiyanın yaranmasına vasitə olsa da, düşüncə tərzinə təsir göstərmir. Düşüncə qadın təbiətlidir, qavradığını doğur. Düşüncə azaddır, onun yolunu ancaq düşünən insanın müvafiq xəstəliyi, yaxud ölümü bağlaya bilər. Görünür, böyük Azərbaycan şairi M.Ə.Sabir elə bu mənada yazırdı: "...Qabili-imkanmı olur qanmamaq?" [2, s.108]

Kişinin qadınlardan üstünlük dərəcəsi kimi neyron sayını əsas götürmək cəhdimiz də yanlışdır, çünki düzənlik filində [3] insana nisbətən 168 milyard artıq neyron var.

Deməli heç bir xüsusiyyətini nəzərə alıb qadınla kişini qəti şəkildə bir-birindən fərqləndirmək mümkün deyil, qadın dünyaya uşaq gətirmək qabiliyyətilə kişidən seçilir və o da məlumdur ki, dünyanı dərk edən [4, § 2, s. 2] idrak özünü dərk etməkdə acizdir:

"Təxəyyül, xəyala, zövqə görədir,
İdrak özünə də sirdir həmişə". [5, s.23]

Əgər idrak özünü dərk edə bilmirsə, onda şüurun hansı cinsdə necə olmağı barədə bir mənalı şəkildə fikir yürütmək. Çünki hamı dünyaya inkişaf etməmiş beynlə doğulur və sonrakı mərhələ toxumun hansı torpaqda

daha məhsuldar ola biləcəyinə oxşar olaraq beyindəxili və beyinxarici proseslərdən asılıdır. Araşdırmaların nəticəsi kimi onu söyləmək olar ki, kamil beyin kişi və qadın beyinin quruluş və xüsusiyyətlərini özündə birləşdirir. Əgər kişi və qadın beyinin üst-üstə düşən quruluşunu «A», üst-üstə düşməyən formasını «B» və «C» ilə işarə etsək, onda ümumi düstur belə olmalıdır: Kamil beyin = $[A+B+C]$, eynən yunan mifologiyasında deyildiyi kimi: “İnsanlar nə vaxtsa ikicinsli olmuşlar və [6] bu səbəbdən qadınla kişi həmişə öz yarısını axtarır”. Bu düstur riyaziyyatda toplananın kommutativliyidir, yəni toplananların yerini dəyişməklə cəm dəyişmir.

Limbik sistemin görünüşcə kimdə necə olmasından asılı olmayaraq o, hamıda eyni funksiyaları yerinə yetirir, fərq, artıq qeyd etdiyimiz kimi, qadının zəif, kişinin güclü təbiətindən irəli gələn xarakterik cəhətlərdədir. Kəbud bir müqayisə aparaq. Eyni növdən olan kartof eyni sahədə, lap bir-birinin yanında, amma müxtəlif formalarda – böyük, kiçik, uzunsov, oval və s. yetişir, keyfiyyət isə sabit olaraq qalır. Qida məhsulu kimi bizim üçün mühüm olan, əlbəttə, görünüş yox, keyfiyyətdir. Deməli düşüncə məsələsində də belədir: əsas olan quruluş yox, imkan dərəcəsidir. Təcrübə yolu ilə bizə o da məlumdur ki, kişi elmin, yaxud həyatın müəyyən sahələrində müvəffəqiyyət əldə edərsə, qadın kişinin müvəffəq ola bilmədiyi sahələrdə üstünlüyə imza atır.

Artur Şopenhauerin “Dünya haqqında təsəvvür kimi” kitabına istinadən söyləmək olar ki, “idrak ilkin olaraq öz mahiyyətinə görə bütünlüklə iradənin xidmətindədir...” [7, s.159]. Bu o deməkdir ki, şüur istənilən varlığa ona görə verilib ki, ehtiyaclarını ödəməyə vasitə olsun. İnsan üçün öz mahiyyətini dəyişdirməyən idrak iradənin, başqa sözlə, arzuların xidmətində dayanır və ilkin idrak səviyyəsində kişilərin daha ağıllı olması onların beyin quruluşundan irəli gələn xarakterik cəhətləri, daşıdıqları statusa görədir, lakin iradəyə xidmət etməyən idrak hər iki tərəfdə eynidir, yəni cinslər arasında psixoloji anlaşılmaqlıq yaranmır, dərkolunmazlıq idrakın iradəyə xidmət səviyyəsində, yəni Platonun “həmişə yarananlar və məhv olanlar” [7, s.154] dünyasında baş verir.

Əgər insanın bütün üstün cəhətləri, dünyanı dərk etməsi, dünyadan kənara çıxması, hansısa böyük elmi kəşfə imza atması düşüncənin məhsuludursa, onda iradəni ideyadan, ideyanı təzahürdən fərqləndirməyi bacaran subyekt üçün dərəkə nöqtəyi-nəzərindən qadın, kişi məfhumu yoxdur.

Qadın və kişi psixologiyası bir-birindən yetərincə fərqlənir, hətta o qədər fərqlənir ki, tərəflər müəyyən şəraitlərdə bir-birinin hansı addımı atacağını təxmin etməkdə çətinlik çəkirlər. Kişilərin qadınlar, qadınların kişilər haqqında söylədikləri fikirlər əsasən ehtimal üzərində qurulur. Məsələn, kişi cavabın eyni olacağını dərk etmədən eyni üsulla intim münasibətdə olmaq istədiyi əks cinsin nümayəndəsinə israr edə bilər, lakin cavabın kafi olmasından ötrü özünü, yaxud mühiti dəyişdirməyin zəruriliyini, təzyiq etməkdən çəkinməyin vacibliyini nəzərə almaz və ona elə gəlir ki, qadına zor tətbiq etməklə istəyinə qovuşacaq. Əlbəttə, zor tətbiq etməklə nəinki istənilən varlığa, hətta şəhərə, ölkəyə də sahib çıxmaq mümkündür, lakin bu o demək deyildir ki, təcavüzə uğrayan tərəf həmişə taleyi ilə barışacaq, hətta barışsa belə, ruhən rahatlıq tapmayana qədər əks mövqeyini nümayiş etdirməklə yanaşı ölçüyə gəlməyən mənəvi ağrı da yaşayacaq.

İstənilən hadisə iki tərəflidir və irəli getməyə sərf olunan enerji geri qayıtmaq üçün lazım olan enerjiyə bərabərdir. Bu mənada bütün proseslər istiqamətini dəyişməyə, yaxud öz əvvəlinə qayıtmağa tədricən müvəffəq olursa, sevgini tədricən, düşünülmüş şəkildə nifrətə çevirmək imkan daxilində deyil, hər nə baş verəcəksə, əsasən, bir anda baş verir.

Bəzi filosofların qadınlar haqqında neqativ fikirlərinə gəlincə isə onları qınamaq da olar, qınamamaq da. Ona görə qınamaq olmaz ki, dahilər uzağa baxırlar və insanlarda dəyər verdikləri yeganə cəhət zəkaüstü düşüncə tərzidir, lakin eyni fikri bütün qadınlara şamil etməklə, onlar da qınaq obyektinə çevrilirlər. Diqqətə cəlb olunması daha bir nüans klassik alman fəlsəfəsinin nümayəndəsi sayılan Georq Vilhelm Fridrix Hegelin [11] qadınlara olan nifrətidir: “Qadınla kişinin fərqi heyvanla bitki arasındakı fərq kimidir: heyvan kişinin, bitki qadının xarakterinə uyğundur... Əgər qadın dövlət başındadırsa, həmin dövlət təhlükə altındadır. Çünki qadınlar bütövün tələblərinə deyil, təsadüfi meyllərə, yaxud rəylərə uyğun hərəkət edirlər. Bilgi qadınlara naməlum yollardan – təhsildən daha çox həyatdan gəlir. Kişilər isə öz mövqelərini, sadəcə, qazanılmış düşüncə və texniki əziyyətlə əldə edirlər”. Düşünürük ki, hörmətli Hegel öz fikirlərində qadının zəif təbiətindən irəli gələn “qüsurlar”ı nəzərdə tutur, lakin bu o demək deyil ki, qadın dövlət idarə edə bilməz və yaxud onlar öz bilgilərini təhsildən yox, naməlum yollarla əldə edirlər.

Yazıçı Seyran Səxavətin fikrincə cümlə qurmaq dövlət qurmaq qədər çətinidir. Əgər qadın cümlə qurmağı bacarırsa, niyə dövləti idarə edə bilməsin? Hətta mənə, mənim subyektiv fikrimə görə, cümlə qurmaq işi daha çətinidir [12].

Ətrafında, cəmiyyətdə minlərlə alkoqolizm istifadəçisi olduqları üçün şüuru korlaşmış, əyyaş, avara kişiləri görməzlikdən gələn Hegel, görünür, bir nəfər də olsa, obyektiv düşüncəli qadına rast gəlməyib.

Fikrimizə görə qadın həm öz dövrünün, həm də dünyaya uşaq gətirdiyi üçün “gələcəyin daşıyıcısıdır”.

Təhlilin bu yerində aşağıdakı misralara nəzər salmaq yerinə düşər:

“Qadın fərəh deyil, ləzzət umula,
Qadın kədər deyil, hər kəs unuda.
Qadın çiçək deyil, açıb-yumula,
Dahi olmasa da, müdrikdir o da”. [5, s. 28]

Dahilər kimdir? Uzun-uzadı izahata ehtiyac yoxdur, lakin bu günə qədər deyilən fikirlərə bir cümlə əlavə etməklə, mövqeyimizin möhkəmliyinə əminlik yaratmaq fikrindəyik: dahi o kəsdir ki, dahi olmağın sərhədlərini tanıyır, yəni heç kimin fikrini sormadan əsərlər ilə tanış olduğu müəllifin dahi olub-olmaması barədə təkbəşinə qərar verir. Antik dövrdən başlamış bu günə kimi uzanan yüzilliklərin yetişdirdiyi müdrik qadınlar haqqındakı bilgilərimiz bizə belə söyləməyə imkan yaradır ki, dahiliklə zərif cins arasında tərs mütənəsib əlaqə yoxdur; qadınlar da dahi ola, öz fərdiliklərini yox edə bilirlər və mümkün olduqca edirlər də.

İspan yazıçısı Migel de Servantes qadını zərif şüəyə bənzədir və tövsiyə edir ki, onun möhkəmliyini sınağa cəhd etməsinlər, çünki hər an sına bilər. [9]

Yuxarıda qeyd etdiklərimizi nəzərə alaraq yazarların gerçək həyatda şahidi olduqları, yaxud olmadıqları hadisələrin bədii təsviri zamanı qarşı cinsin psixologiyasına mükəmməl bələd olmamaları üzündən yaşadıkları çətinliklərin müəyyən təzahürünü təhlil edək.

İlk növbədə dahi rus yazıçısı L.N.Tolstoyun dünya şöhrətli “Anna Karenina” əsərinə müraciət edək. Əsərin baş qəhrəmanı olan Anna Kareninanın intihar səbəbi nə idi? O nəyə və hansı neqativ qüvvənin təsirinə görə özünü qatarın altına atdı? Yazıçının qələmə aldığı kimi, Vronskinin soyuq münasibətini onu bu addımı atmağa vadar etdi? Məgər Anna Vronskinin sevgisindən əmin deyildi, yaxud o bilmirdi ki, artıq bu sevgi ana ilə qızı arasında paylaşılib? Anna Karenina düşüncələrini bu sözlərlə ifadə edir: “O, mənə sevir, ancaq necə? The zest is gone – Zövqü korşalmışdır. – Bəli, artıq o məndən əvvəllər aldığı zövqü almır. Əgər mən ondan ayrılısam o, ürəyinin dərinliklərində sevinəcəkdir” [14, s.400]. Əlbəttə, Annanı intihar etməyə məcbur edən səbəb söylənilənlərlə məhdudlaşmır. Çünki, o, böyük məhəbbətin yüksəkliklərindən aیلə, məişət qayğılarına keçid etməyi bacarmışdır. Mövcud sosial şəraitdə bütün əməllərilə mühafizəkarlığa, kübar cəmiyyətin qaydalarına qarşı çıxan Anna Kareninanı intihara məcbur edən səbəb Vronskinin ona xəyanət etdiyini, ondan ayrılacağını, atılacağını dərk etmək təhlükəsi və buna bənzər özgə amil olmalı idi. Görünür, Tolstoy ərinə, oğlunu tərk etdiyi üçün Annanı günahlandırmadığı kimi Vronskinin xəyanətini də təbii sanmışdır. Lakin bu əsərdə intiharın səbəbdən asılı olmayan nəticə kimi qələmə alınması, çox güman ki, yazıçının mürəkkəb qadın psixologiyasını bilməməsinə görə deyil. Yazıçı Annanı öldürməklə qadın haqlarının pozulmasına qarşı üsyançı mövqeyini nümayiş etdirmişdir.

Bədii ədəbiyyatda hadisələr, ya həyatdan götürülür, ya da məqsədə, ideyanın ötürülməsinə müvafiq olaraq uydurulur və bəzən uydurmalar iki cinsin bir-birinin psixologiyasını yaxşı bilməməsi üzündən əsərdə ayrı-ayrı səhnələrin süniləşməsinə gətirib çıxarır. Lev Tolstoy: “Mənim qəhrəmanlarım öz istəyimlə deyil, real həyatın qaydaları ilə yaşamalıdır” [15]. Əsərdə psixoloji anlaşılmazlıq biruzəsinin qarşısını almaq üçün hadisələr gerçək həyatdan götürülməlidir. Lakin nəzərə almaq lazımdır ki, eyni hadisənin müxtəlif şəraitlərdə təsviri həmişə eyni əks-səda doğurmur və bu mənada səbəb ilə nəticə arasındakı əlaqə zəifləyir.

İnsan üçün əldə etmək istədiyi nə varsa, əldə olunandan sonra əvvəlki dəyərində qalmır və düşünən varlığın əsl mahiyyətini məqsədlə məqsədə çatma nöqtələri arasındakı məsafə təşkil edir. Bu xüsusiyyət intim münasibətdən savayı, hər iki cinsin nümayəndələri üçün eynidir. İntim münasibətdən sonra baş verən fərqlilik isə bu məsələdə kişilərin əsas tərəf kimi çıxış etmələri ilə bağlıdır.

Məsələnin ümumi mənzərəsini belə ifadə etmək olar: qadınlara irad tutula biləcək xüsusiyyətlərin sayı qədər də kişilərin ittiham olunma cəhətləri var, düzgün qərar diqqəti hadisənin təzahürünə yox, səbəbinə doğru yönəltmək bacarığından asılıdır. Necə ki, şair-yazıçı-filosof Şəms Təbrizi deyir: “Qadın bilməyəne nəfs, bilənə nəfəs kimidir”.

Kişi və qadının fərqli cəhətləri haqqında, əlbəttə, çox deyilib, çox yazılıb, lakin yekun nəticə əldə etmək hələlik heç kəsə nəsib olmayıb, çünki yer üzündə nə qədər insan varsa, o qədər də psixologiya var. Hər doğulan körpə ilə yeni psixologiya doğulur. Psixologiyanın yaranma mexanizmi beynində yerləşdiyindən, beynin öyrənilməsi öz araşdırmaçıların qarşısında qlobal vəzifə kimi dayanmalıdır.

Bədii ədəbiyyatda həyatdan götürülməyən, ancaq fantaziyanın məhsulu kimi çıxış edən hadisələr əsərdə iki cinsin bir-birinin psixologiyasını yaxşı bilməməsi üzündən ayrı-ayrı səhnələrin süniləşməsinə gətirib çıxarır.

Biz kişinin qadından fizionomik cəhətdən güclü, güclü olduğu üçün də azad olması məsələsini nəzərdən keçirir. Qadınlardan ağıllı hesab olunan kişilərin də ilk tərbiyəçiləri qadınlar olub. Əlbəttə, əks cinsin qadından daha ağıllı hesab olunmasında həqiqət var və bu artıq qeyd etdiyimiz kimi kişinin güclü olduğu üçün ailə başçısı olmasında, daha çox cavabdehlik yükü daşımada. Ağıl iradəyə, arzuların gerçəkləşməsinə, məqsədin həyata keçirilməsinə xidmət edən idrak olduğuna görə, o, uyğun olaraq kişilərdə daha yaxşı inkişaf edir, daha doğrusu, inkişaf etməyə “məcbur” edilir. Axı bütün ağır işlərin, çətin məsələlərin həllində bilavasitə kişilər iştirak etməli olurlar. Deməli hər hansı məqsədin gerçəkləşməsinə, müəyyən hadisənin təfərrüatına varmağa artıqlaması ilə çalışan idrak, o idrak ki, hələlik iradənin xidmətində dayanıb, söz yox ki, həmin sahədə kamilləşir.

Kiçik bir müqayisə aparaq. Tutaq ki, yola bələd olan və olmayan iki nəfər mənzilbaşına gedir. Bələd olmayan həmsöhbətinə arxayın olduğundan xüsusi cəhd göstərməyə, yolu yadında saxlamayacaq. Hər hansı nəbələd yolçunun yolu yadda saxlaması üçün arzu olunan məkana soruşub öyrənə-öyrənə yetişməsi tələb olunur.

Elə bu səbəbdən də kişilər bələdçi olduqları bütün sahələrdə qadınları təbii olaraq özlərindən ağılsız görürlər.

Əks cinsə nisbətən qadının təbiətən zəif yaradılması onun tez yorulmasına, yuxusuz qala bilməməsinə və s. səbəb olduğundan güc sərf olunan bütün məsələlərdə qadınlar kişilərdən az iş görürlər, lakin düşüncə mexanizmi hamıda eynidir.

Təhlil obyektı prizmasında bədii ədəbiyyatın öyrənilməsi çox vacib və əhəmiyyətlidir. Çünki qadın və kişi münasibətləri həm psixologiya, həm sosiologiya və digər elmlər üçün maraq kəsb edir. Onların obrazlı, daha əhatəli və məzmunlu şəkildə təqdimatı isə təbii ki, bədii ədəbiyyatdır. Burada isə təxəyyül və reallıq məqamı məsələni daha dərinlən təhlili zərurətini yaradır. Qadın obrazları yaradan kişi yazarlar da, yaxud əksinə, tələb olunan xüsusiyyətləri yaxşı bilmədikləri üçün fantaziyanı köməyə çağırırlar, lakin mövzunun aktuallığı naminə mövzunu həyatdan götürülməlidir. Burada öz növbəsində subyektivlik və obyektivlik müxtəlifliyi yeni qatlar və yanaşmalar yaradır. Bu mənada qadın və kişi psixologiyasının və münasibətlərinin təhlili üçün bədii ədəbiyyat ən əsas obyekt olaraq qalmaqdadır.

Ədəbiyyat

1. <https://modern.az/az/news/10211#>
2. M.Ə.Sabir, “Hophopnamə”, Bakı, 1954
3. https://ru.wikipedia.org/wiki/Список_животных_по_количеству_нейронов
4. А.Шопенгауэр, “Мир как воля и представления”, http://az.lib.ru/s/shopengauer_a/text_0040.shtml
5. G.Kərimi, “Dünya iradə və təsəvvür kimi”, Bakı, 2018
6. <https://qafqazinfo.az/news/detail/usagim-ne-qizdir-ne-de-oglan-hermafroditizm-26558>
7. A.Əsədov, “Dünya iradə və təsəvvür kimi”, Bakı-2011
8. <https://banker.az/kisi-v%C9%99-qadin-beyni-arasindaki-%C9%99sas-f%C9%99rq%C9%99r/>
9. <https://azadqadin.az/munasibetler/mudrikkelamlar/43109-qadinlar-dahilerin-gzu-ile.html>
10. <http://qadinkimi.com/az/platon-feministdir-yoxsa-qadin-dusmeni/>
11. <https://kirpi.info/news/2327/span-style-colorff173d-font-weightbold-filosoflar-qadinlara-qarsi-span>
12. [www.anl.az>down>adalet>dekabr](http://www.anl.az/down/adalet/dekabr)
13. И.С.Андреева, А.В.Гулыга, “Шопенгауэр”, Москва-2003
14. L.N.Tolstoy, “Anna Karenina”, Bakı-1981
15. <http://azpress.az/index.php?lang=az§ionid=news&id=71694>

Psychological fundamentals of the image of women and men in fiction

Summary

The relationship and psychology of men and women is of interest to many scientists. However, it is, of course, possible to present them in a figurative, more comprehensive and meaningful way in fiction. However, male authors often have difficulty in discovering the inner world and the psychology of women. In this regard, they face a dilemma: true exposure or fiction. Authors often use fiction to articulate and convey the author's position in an artistic way. However, there are some shortcomings in explaining the relationship between men and women. And this is often due to the fact that the authors do not completely resemble the psychology of the opposite image.

Психологические особенности образа женщины и мужчины в художественной литературе **Резюме**

Отношения и психология женщины и мужчины представляют интерес для многих наук. Но их изложение в переносном, более всеобъемлющем и содержательном смысле, конечно, возможно в художественной литературе. Но часто авторы-мужчины бывают не совсем четки в раскрытии внутреннего мира, психологии женщины. В этом плане они оказываются перед дилеммой: реальное изложение или художественный вымысел. Часто авторы используют вымысел для раскрытия и донесения в художественной форме авторской позиции. Но именно в раскрытии отношения женщины и мужчины возникают некоторые недочеты. А это часто бывает связано с тем, что авторы чаще всего не о конца проникнуты психологией противоположного образа.

Rəyçi: dos. D.F.Hümbətova

Göndərilib: 13.03.2020

Qəbul edilib: 17.03.2020